

1. BEVEZETÉS

A tanulmányomban azt a kérdést elemzem – metajátékelméleti fogalmak segítségével –, hogy van-e különbség az idegennel és a nem-idegennel (honi emberrel) való interakció lefolyása között. A tanulmány első részében az idegen fogalmának előzetes meghatározására töreksem. Ezután amellet érvelek, hogy a természeti állapotban alapvető különbség van a homo oeconomicusok, barátok, őslakosok és az idegenek interakciói között. Rámutatok arra, hogy a közös nyelv, szokás és kultúra inkább az együttműködés, míg ennek hiánya inkább a dezertálás és az erőszak irányába tolja el a felek viselkedését. Ez a viselkedésbeli különbség a társadalmi állapotban is megjelenik, hiszen az állami erőszakszervek által kikényszerített együttműködés teljes mértékben sohasem tudja helyettesíteni a közös kultúrával rendelkező bennszülött lakosság spontán együttműködését. Az idegenek integrációja szempontjából éles különbséget kell tenni a szelektív és a tömeges bevándoroltatás eredményeképp kialakult helyzet között. Az előbbi esetben valószínű, míg az utóbbi esetben valószínűtlen az integráció.

2. AZ IDEGEN FOGALMÁRÓL

Etimológiailag az „idegen” a mozgást, jövést-menést jelentő „ideg” igéből alakult ki (idegen= jödegen). Oly emberről mondjuk, hogy idegen, aki máshonnan jött, ki nem ezen földről, hazából való jövevény, külföldi, jövő-menő.¹ Tehát eredeti értelemben az idegen egy olyan ember, aki távoli helyről származik, ahol más nyelvet használnak, ahol mások a szokások, a szabályok és az értékek, mint helyben. Az archaikus korban viszonylag egyértelműen lehetett azonosítani az idegen embert a távol élő, vagy távolról jött emberrel, hiszen a távoli embert ideáltípusosan más kollektív sajátosságok jellemezték, mint a helyi embert. Később azonban a térbeliségre épülő meghatározás

¹ Az idegen szinonimái: külhoni, külföldi, határon túli, zarándok, pellegrin, bevándorló, jövevény, immigráns, beavatatlan, kívülálló, míg ellentéte: hazai, honi, belföldi, idevaló. Idegen: valakihez való viszonyában annak szűkebb közösségén kívül álló, ismeretlen <személy>. Magyar Értelmező Kéziszótár Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.

egyre problematikusabb vált. Napjainkban az idegen (és a nem-idegen) fogalmát leginkább csak a kollektív jellegű kulturális sajátosságokkal, illetve az identitással lehet meghatározni.

Az idegen *többértelmű* fogalom, amennyiben egyaránt utalhat a személyes és a kulturális értelemben vett másságra. Személyes értelemben az ismeretlen az idegen. Kulturális értelemben idegen az, aki tőlünk különböző anyanyelvvvel, kultúrával és identitással rendelkezik. A továbbiakban az idegen fogalmát kulturális értelemben használom.

Az idegen egy *relációs* fogalom is, mert mindig az adott kontextustól függ, hogy a beszélő kit ért az idegen fogalmán. Például a magyar közbeszéd teljes egyértelműséggel használja az idegen fogalmát, mivel a magyarságot tekinti viszonyítási pontnak. Világos, hogy a muszlim vallású iraki orvostanhallgató nem magyar, tehát idegen. Az már egy érdekesebb kérdés, hogy ha ez az ember a tanulmányait befejezve itt letelepszik, akkor, kulturális értelemben válhat-e magyarrá? Ugyanakkor a gyerekei, akik Magyarországon születnek és magyar iskolába járnak nagy valószínűséggel kulturális értelemben is magyarok. Ennek az irakinak az integrációja és a gyermekeinek az asszimilációja a magyar közösséget erősíti, tehát a nemzet számára is előnyös. Általában igaz, hogy a sikeres integráció és asszimiláció a befogadó nemzetet erősíti, míg ennek sikertelensége gyengíti a befogadó közösséget.

Abszolút értelemben minden ember idegen, hiszen a saját közösségén kívül mindenki idegennek számít. Továbbá fontos, hogy különbséget tegyünk egy ember absztrakt idegensége (pl. nem magyar), speciális kollektív sajátosságai (muszlim, arab, iraki), és speciális individuális sajátosságai (jóindulatú, békés, tanult) között. Ebben a tanulmányban én csak az első kategóriával, vagyis a „tiszta idegenség” relációjával foglalkozom.

Az idegen egy *elmosódott* (fuzzy) jellegű fogalom is, mivel igazságtartománya nem jelölhető ki pontosan. Meddig kupac a kupac és mikortól kezdve kopasz valaki. Mindig lesznek olyan emberek, akikről nem állapítható meg egyértelműen, hogy idegen vagy sem. Hová sorolunk például egy Irakból származó, vegyes házasságban született, magyarul alig beszélő muszlim valóságú személyt.

Míndezek a sajátosságok – többértelműség, relativitás, fuzzyság – nyilvánvalóan jellemzik az idegen fogalmát. Mindebből azonban nem következik, hogy az idegen fogalma ne lenne egy értelmes fogalom. Abból, hogy esetenként vitatható, hogy valaki kopasz-e vagy sem, nem következik, hogy a kopasz fogalom értelmetlen vagy haszontalan lenne.

3. JÁTÉKELMÉLETI HÁTTER

A játékelmélet a viselkedéstudományok egyike, amely olyan egyszerű interakciókat vizsgál, amelyek még matematikai eszközökkel is elemezhetők. A játékelmélet alapjait Neumann János (1928², 1947³) rakta le. Neumann a különböző társasjátékokat (sakk, póker stb.) elemezve fogalmazta meg az elmélet alapjait, innen 'a játékelmélet' név is. Közös vonása a társasjátékoknak, hogy a szereplőknek különböző stratégiák között kell választania, anélkül, hogy ismernék a többiek terveit, de mindenki számára világosak a szabályok és a játékosok céljai. Témánk szempontjából az egyik legfontosabb különbségtétel, amelyet már Neumann is megfogalmazott az a játékoknak a kooperatív és nem-kooperatív lejátászása.

A nem-kooperatív játékelmélet tulajdonképpen a „néma” játékosok viselkedését elemzi, vagyis olyan játékosok viselkedését, akik nem kommunikálnak és nem kötnek egymással speciális megegyezéseket. A nem-kooperatív játékok leírása matematikai szempontból leegyszerűsíthető a Nash-egyensúly megkeresésére. John Nash 1950-ben bebizonyította, hogy a véges interakciók mindig rendelkeznek legalább egy Nash-egyensúlyponttal.⁴ Kétségtelen, hogy számos olyan elemi interakció létezik, amelynek egyetlen egyensúlypontja van és az a közösség szempontjából is egy jó (Pareto-optimális) kimenetelt jelent. Ezen interakciók esetében működik a láthatatlan kéz, azaz az önérdek és a közérdek összhangja. Léteznek azonban problematikus interakciók (pl. játékelméleti dilemmák), ahol a láthatatlan kéz kudarcot vall.

A kooperatív játékelmélet az egymással kommunikáló („tárgyaló”) szereplőkből indul ki és adottnak veszi, hogy a játékosok képesek kötelező erejű megállapodásokat kötni egy mással. Így a játékosok koalíciót képezhetnek, amely egységes egészként viselkedik. A különböző játékelméleti dilemmákban (jobbra hajts, szarvas vadászat, családi vita, fogolydilemma) az együttműködés szükséges, előfeltétele a kommunikáció, illetve a kölcsönös bizalom. Ugyanis a felek csak ezek birtokában tudják az interakciót egyeztetve, azaz kooperatív módon lejátászani.⁵

² Neumann, John von: Zur Theorie der Gesellschaftsspiele. *Mathematische Annalen*, 100. (1928) 1. 295–320.

³ Neumann, J. von - Morgenstein, O.: *Theory of Games and Economic Behavior*. Princeton, Princeton University Press, 1947.

⁴ Nash, John: Equilibrium points in finite games. *Proc. Nat. Acad. Sci. USA*, Vol. 36 (1950), 48-49.

⁵ Tóth I. János: *Játékelméleti dilemmák társadalomfilozófiai alkalmazásokkal*. JATEPress, Szeged, 2010.

4. NYELVI ÉS KULTURÁLIS KÜLÖNBΣÉGEK

Alkalmazzuk mindezeket a megfontolásokat témánkra. Pusztán a nyelvi sajátosságokból következik, hogy míg egy bennszülött-bennszülött interakció kooperatív módon is lejátszható, addig a bennszülött-idegen interakció csak nem-kooperatív módon folyhat le. Hiszen az előbbi esetben nincsenek, míg az utóbbi esetben vannak nyelvi korlátok. Ebből következik, hogy mindazok a problémák, amelyeket a nem-kooperatív játékelmélet már feltárt (több egyensúlypont, Pareto-inferior jellegű egyensúlypont stb.) azok az idegennel való interakcióban szükségszerűen kialakulnak.

Azonban nemcsak nyelvi nehézségek léphetnek fel egy bennszülött-idegen interakcióban. Az idegenek szükségképpen más szokásokat követnek mint a bennszülöttek, s ez szintén számos probléma forrása lehet. Az egyszerűség kedvéért vegyük a következő fiktív példát: a bennszülöttek az út jobb oldalán autóznak, míg az idegenek a saját kultúrájuk szerint az út bal oldalán haladnak.⁶ Önmagában mindkét megoldás jó, nem mondhatjuk, hogy a jobbra hajts magasabb rendű szabályt jelent, mint a balra hajts. Ugyanakkor e két szabály egyidejű alkalmazása – egy politikai egységen belül – a közlekedés összeomlásához vezet. Tehát valakinek változtatnia kell a saját szabályain: vagy az idegeneknek kell az út jobb oldalán vagy a bennszülötteknek kell az út baloldalán autózniuk.

A példát általánosítva azt kell hangsúlyozni, hogy az őshonos bennszülöttek és az idegenek kulturális kódjai és szabályai különböznek. Ezek a különbségek (pl. öltözködésben, táplálkozásban, udvarlásban) lehetnek másodlagos jelentőségek, vagyis olyanok, amelyek ha nem is könnyítik meg, de elvileg nem teszik lehetetlenné a felek között az együttműködést. Vannak azonban olyan fundamentális jellegű kulturális kódok és szabályok, ahol különbség megakadályozza az együttműködést és az együttélést. Ide tartoznak például a következő kulturális kódok: az ígérethez, erőszakhoz, munkához, másik nemhez, államhoz, adófizetéshez való viszony, valamint az, hogy a felek milyen jogrendszert tekintenek legitimnek. Ahogy nem képzelhető el az, hogy a közlekedés fundamentális szabályai különbözzenek, ugyanúgy nem képzelhető el az sem, hogy az őshonos lakosság a nemek egyenlőségét és a monogám házasságot, addig az idegenek a nők alacsonyabb rendűségét és a poligámiát tekintsek normának. Az sem lehetséges, hogy egy politikai közösségen belül az őshonos lakosság a vitásügyeit a polgári törvénykönyv, míg az idegenek egy másik jogrendszer például a saría segítségével oldják meg.

Egy politikai közösségben a fundamentális jellegű kulturális kódoknak és szabályoknak egyészesnek kell lennie. Ebből következik, hogy vagy az idegenek-

⁶ Tóth (2010) i.m. 102-109.

nek kell alkalmazkodniuk az őshonos lakosság szabályaihoz vagy az őshonos lakosságnak kell alkalmazkodnia az idegenek szabályaihoz. Ez az alkalmazkodás, vagyis tanulás azonban egy rendkívül gyötrelmes feladat. A saját kulturális kódjaink és szabályaink az anyanyelvvvel együtt vésődnek belénk gyermekkorunkban. Felnőttkorban a régi szabályok elhagyása és az új szabályok megtanulása, vagyis az integráció rendkívüli kihívást jelent az egyén számára. Hiszen az őshonos lakosság nemcsak azt várja el az idegentől, hogy felnőtt korban tanulja meg a honi nyelvet, illetve az új kulturális kódokat, hanem azt is, hogy a régi értékeit és szabályait teljesen törölje ki a gondolkozásából. Ezért az idegenek első generációja eleve képtelen az asszimilációra esetükben legjobb esetben is csak integrációról beszélhetünk. Erre is csak akkor kerül sor, ha az idegennek nincs más választása. Ez az opció pedig csak akkor áll fenn, ha teljesen vagy szinte teljesen egyedül vannak egy számukra idegen közegben.

5. EGY GONDOLATKÍSÉRLET A BIZALOMRÓL

Képzeljük el a következő gondolatkísérletet. Tegyük fel, hogy egy Szórakoztató Társaság a kétszemélyes fogolydilemma egy módosított formáját hirdeti meg, ahol a felek 0, 1, 3 vagy 5 aranyrudat nyerhetnek. A Társaság a két játékost egy nemzetközi területen levő kis szigetre viszi, ahol azok az emberi viselkedés minden eszközét használhatják a kommunikációtól az erőszakig. A Társaság garantálja azt is, hogy a játékosokat a szigeten elkövetett cselekményeikért (pl. gyilkosságért) nem vonják felelősségre. A Társaság azonban két módon is próbálja korlátozni a gyilkosság elkövetését: egyrészt megakadályozza, hogy a felek fegyvert vigyenek a szigetre, másrészt a gyilkosság esetében felfüggeszti a játékot, hiszen a meggyilkolt fél nem tud dönteni. Ezért a feleknek nem áll érdekükben megölni egymást.

A két szereplőnek (X és Y) C betű, vagyis kooperálás és D betű, vagyis dezertálás között kell választani. Erre a döntésre a felek egy napot kapnak és a döntésük végeredményét egy papíron kell leadni egy tisztviselőnek. Ha a tisztviselő ez idő alatt nem kapja meg mindkét játékos döntését, akkor a játékot felfüggesztik és senki sem nyer semmit. A leadott döntések és a nyerések közötti összefüggést a következő táblázat írja le:

		Y játékos	
		C	D
X játékos	(döntés) C	3; 3	0; 5
	D	5; 0	1; 1

1. ábra: A Szórakoztató Társaság játéka. A táblázatban lévő első szám X, a második szám Y játékos nyerését mutatja aranyrudakban.

Ideáltipikus esetben a játék befejezését az jelenti, hogy a felek egy nap múlva leadják a döntésüket, ami C vagy D betű. Ezután a játékosokat visszazárlítják az ország területére, ahol megkapják a döntésekhez tartozó nyeregséget, majd távoznak. Ebben a helyzetben egy önérdékkövető játékos számára alapvetően három racionális cél fogalmazható meg: az 1, 3, illetve az 5 aranyrúd megszerzésére való törekvés.⁷

Társadalomfilozófiai értelemben az így definiált szituáció egy speciális *természeti állapot*, hiszen a szigeten nincs közhatalom. A természeti állapot Thomas Hobbes szerint hadiállapot, de más filozófusok szerint (Grotius, Locke, Spinoza) is egy olyan állapot, ahol könnyen kialakul az erőszak. William Golding *Legyek Ura* (1954), illetve Robert Merle *A sziget* (1962) című regénye szintén a természeti állapotra utal, s mindkét történetben eszkalálódik az erőszak.

5.1 AZ INTERAKCIÓ ALAPFORMÁI

Először vizsgáljuk meg a Homo oeconomicusok interakcióját. Ezt a fogalmat általában olyan embere használjuk, akik minden érzelmtől mentesen tisztán önérdékkövető módon viselkedik. Ritkábban szokták hangsúlyozni, hogy a gazdasági embertől idegen az erőszak. A Homo oeconomicusok gyorsan átlátják, hogy a döntésük kockázatos, mivel nem ismerik a másik döntését, ezért ezek az emberek nem vállalnak kockázatot, hanem másiktól elkülönülve (elbújva) fogják a D betűt választani. Ugyanis ha kizárjuk az erőszakot, akkor a dezertáló játékos mindig jobban jár, mint a kooperáló játékos, függetlenül attól, hogy mit csinál a másik. A játékelmélet nyelvezetét használva a dezertáló stratégia dominálja a kooperatív stratégiát. Mivel mindkét játékos így dönt, így 1-1 aranyrudat fognak kapni, ami egy gyenge (Pareto-inferior) eredményt jelent.

A következő lépésben vizsgáljuk meg az egymást szerető emberek interakcióját. Ezek az emberek felismerik, hogy dezertálással csak gyenge eredményt érnek el. Ennél mindketten nagyobb nyereséget érhetnek el, ha mindketten kooperálnak. Bár ez egy kockázatos lépés, de a felek, akik teljes mértékben megbíznak egymásban, ezt a kockázatot bevállalják, azaz a C betűt választják, többnyire egymás társaságában. Így mindketten 3-3 aranyrudat szereznek. Ez a győztes-győztes eredmény kettőjük közössége számára is a lehető legjobb eredményt jelenti, hiszen így összesen hat aranyrudat nyerhetnek. Ez a kimenetel minden olyan kapcsolatban létrejöhet, ahol a felek között erős bizalmi kapcsolat van (pl. szerelem, rokoni kapcsolat, barátság) vagy ha a felek magukat egy nagyobb egység részeitek gondolják el.

⁷ Lásd részletesebben: Tóth I. János: A fogolydilemma kiterjesztése. *Magyar Tudomány* 175. 1. 2014. 90-98.

Végül vizsgáljuk az erőszakosan önérdékkövető emberek interakcióját. Ezek az emberek is látják a döntési helyzetben a kockázatot, ugyanakkor azt is látják, hogy ez a bizonytalanság az erőszak segítségével kiküszöbölhető. Ugyanis ha az egyik játékos képes uralni a másik viselkedését, akkor arra is rátudja őt kényszeríteni, hogy egyoldalúan kooperáljon, s így a hatalommal rendelkező fél 5, míg az alárendelt helyzetben levő fél 0 aranyrudat szerez. Ezért a hatalomra törekvő fél erőszakosan fog fellépni a másikkal szemben. Az erőszakos fél logikáját a következő állítás fejezi ki: *megöllek* (megnyomorítalak), *ha nem engedelmeskedsz az akaratomnak*. A fenyegetés lényege, hogy a kilátásba helyezett veszteség sokkal rosszabb, mint az engedelmeskedésből származó kimenetel, vagyis a nulla nyereség.

Egy fenyegetésre a megfenyegetett szereplő alapvetően kétféleképp válaszolhat: behódol vagy szembeszáll a fenyegető játékosal. Ha behódol, akkor vállalja, hogy egyoldalúan a C betűt választja és így semmit sem nyer, viszont elkerüli a súlyos sérülést. Ha szembeszáll a fenyegetéssel, akkor kialakul egy hatalmi harc, amely a súlyos sérülés vagy a halál kockázata mellett a következő három kimenetel egyikéhez vezet: győzelem, vereség, döntetlen. Ha a támadó fél győz, akkor képes egyoldalúan dezertálni és megszerezni a maximális nyereséget (5 aranyrúd), ha veszít, akkor egyoldalúan a C betűt kell választania (0 aranyrúd), és végül, ha a hatalmi harcban senki sem győz, akkor a felek kölcsönösen dezertálnak és egy-egy aranyrudat szereznek.

A hatalmi harc a társadalomtudományok egy fontos kategóriája, amelyet jeles szerzők is megfogalmaztak. „A gazdagságért, megbecsülésért, katonai parancsnokságért vagy más hatalomért folyó versengés viszályhoz, ellenségeskedéshez és háborúhoz vezet, mert minden versengő, hogy vágyát elérje, igyekszik versenytársát megölni, leigázni, félreállítani vagy visszaszorítani.”⁸ „Harcnak nevezzünk egy társadalmi kapcsolatot, amennyiben a cselekvőt az a szándék vezeti, hogy a saját akaratát a másik vagy a többi féllel szemben keresztülvigye.”⁹ „A háború tehát erőszak alkalmazása, hogy ellenfelünket saját akaratunk teljesítésére kényszerítsük.”¹⁰

⁸ Hobbes, Thomas: *Leviatán* (vagy az egyházi és világi állam formája és hatalma). Fordította: Vámosi Pál–Ludassy Mária, Kossuth, Budapest, 1999. 146.

⁹ Weber, Max: *Gazdaság és Társadalom*. Közgazdasági és Jogi könyvkiadó, Budapest, 1987. 64.

¹⁰ Clausewitz, Carl von: *A háborúról*. Göttinger Kiadó, Veszprém, 1999. (A könyv az 1917-es kiadás reprintje. Fordította: Báró Hazai Samu.) 37.

5.2. KULTURÁLISAN MEGHATÁROZOTT EMBEREK INTERAKCIÓJA

Bár a Társaság a szereplőket kiveszi az államhatalom törvényei alól, ugyanakkor ez nem jelenti a kulturális sajátosságaik felfüggesztését. Ezért a következő lépésben vizsgáljuk meg, hogy a résztvevők kulturális sajátosságai hogyan módosítják a felek viselkedését. Elemzésemben csak azt a formális vonatkozást vizsgálom, hogy az egymást személyesen nem ismerő emberek azonos vagy különböző identitásúak.

Azonos identitású emberek interakciója esetében a közös nyelv és a közös kultúra lehetőséget ad a közös érdek felismerésére és követésére. Egyrészt az egymással kommunikáló személyek képesek belátni, hogy az izolált dezertálás esetében csak 1-1 aranyrudat nyerhetnek, míg az erőszakot választva nagyon súlyos kockázatoknak teszik ki magukat. Másrészt azt is képesek belátni, hogy egymással együttműködve viszonylag egyszerűen tudnak mindketten 3-3 aranyrudat szerezni. S ezért van esély arra, hogy itt kialakuljon az együttműködés. Ugyanakkor ez az opció a természeti állapotban csak esetleges, például, ha az egyik fél sokkal erősebb, mint a másik vagy a felek bizalmatlanok egymással, akkor itt is elkerülhetetlen a hatalmi harc.

Különböző identitású, kultúrájú, anyanyelvű és szokású emberek, vagyis az idegenek interakciója esetében általában nem állnak fenn azok a speciális feltételek, amelyek biztosítanák az együttműködést, ezért a felek az erőviszonytól függően egy hatalmi harcba bonyolódnak, vagy izolálódnak és kölcsönösen dezertálnak.

6. TÁRSADALMI ÁLLAPOT

Természetesen a fenti konklúziók csak a természeti állapot hipotetikus helyzetére vonatkoznak. A társadalmi állapotot olyan sajátosságok jellemzik, mint a törvényes rend uralma, amelyet az állam erőszak monopóliuma tart fenn és ahol a magán erőszak tiltott és szankcionált viselkedést jelent. Ezért a társadalmi állapotban az interakciók, történjenek azok benszülöttek vagy idegenek között sokkal békésebb és együttműködőbb, mint a természeti állapotban. Másrészt viszont igaz az a közhelyszerű mondás is, hogy az állam nem állíthat minden ember mellé egy rendőrt. Azaz az állam erőszakszervei által kikényszerített együttműködés teljes mértékben sohasem tudja helyettesíteni az őshonos lakosság spontán együttműködését. Mindez azt jelenti, hogy az őshonos emberek interakciói a társadalmi állapotban nagy valószínűséggel együttműködőek lesznek, addig az idegen-benszülött interakció, még társadalmi állapotban is csak kisebb valószínűséggel vezetnek együttműködéshez. Ezért az idegenek számarányának a növekedése elvileg – többféle mechanizmus révén is – növeli az erőszakos illetve a dezertáló viselkedés arányát.

Ebben a dolgozatban tudatosan nem foglalkoztam azzal az empirikus kérdéssel, hogy az idegenek kulturálisan milyen tartalmi sajátosságokkal rendelkeznek (pl. békés vagy agresszív, lojális vagy konfrontálódó). Ezek a tartalmi különbségek nyilvánvalóan módosítják az idegenség tiszta hatását. Például az olyan idegenek esetében, akiknek a kultúrája elve a békét, a lojalitást és az együttműködést hangsúlyozza, ott az idegenségből fakadó negatív hatások csökkennek. Ezzel szemben az olyan idegenek esetében, akiknek a kultúrája az erőszakra, a ki kit győz le logikájára, a győztes-vesztes helyzetre épül, ott az idegenségből fakadó negatív hatások felerősödnek.

7. KITEKINTÉS

A fenti pesszimista képet néhány megjegyzéssel szeretném árnyalni. A xenofób érzés azért helytelen, mert eleve megakadályozza az idegenek integrációját, ami az őshonos lakosság érdeke is. Ezért az ideális állapot az, amikor az államhatalom szigorú határőrizetet tart fenn, azaz mennyiségi és minőségi értelemben is szabályozza az idegenek belépését az ország területére, ugyanakkor a már bejutott idegeneket a társadalom barátságosan fogadja. Ez az ideális állapot jellemző az USA, Ausztrália vagy Új-Zéland helyzetére.

Sajnos az Európai Unió erről a politikáról, demográfiai okok miatt, áttért a tömeges bevándoroltatás sokkal kockázatosabb politikájára. A nyitott határok politikája azonban törvényszerűen vezet ahhoz a szerencsétlen helyzethez, hogy a bennszülött lakosság növekvő mértékben válik ellenségesé az idegenekkel szemben. Ezt a folyamatot jól mutatják a 2017-es választási eredmények is, amelyek a bevándorlást elutasító pártok megerősödését eredményezték az európai országokban.

Az idegenek integrációja szempontjából meghatározó szerepe van a mennyiségi kérdéseknek. Például egy cseh közegben egyedül élő irakinak, töröknek, vagy pakisztáninak muszáj megtanulnia a befogadó ország nyelvét, kulturális kódjait és szabályait. Azaz nincs más útja csak az integráció, bármennyire is gyötrelmes legyen számára ez a tanulási folyamat. Ráadásul az ő integrációja sohasem lesz tökéletes, hiszen felnőttként a szó konkrét és átvitt értelmében is csak akcentussal képes beszélni és élni a cseh társadalomban. Ugyanakkor a gyerekei előtt már nyitva áll az út a teljes asszimilációra.

A másik végletet az egyetlen etnikumból vagy kultúrkörből származó tömeges bevándorlás jelenti, amire jó példa az utóbbi években Németországba bekerült nagy létszámú muszlim menekült esete. Ezek az idegenek nincsenek arra kényszerítve, hogy integrálódjanak, hiszen továbbra is tudják használni az anyanyelvüket és gyakorolhatják a saját kulturális kódjaikat, szabályait és tradícióikat. Ebből következően nemcsak ők, hanem még a gyerekeik sem

fognak integrálódni. Ezért párhuzamos társadalmak alakulnak ki, ami törvényszerűen vezet egy közös muszlim identitás megerősödéséhez, illetve a muszlim idegenek és a bennszülött németek közötti szembenálláshoz és erőszakhoz. Az integráció hiánya ugyanis azt jelenti, hogy az idegen és a bennszülött továbbra is elkülönül egymástól nyelvében, kulturális kódjaiban, a követendő szabályok tekintetében, ráadásul egymás iránt kölcsönösen bizalmatlanok. Ilyen körülmények között szinte még a hideg béke is elképzelhetetlen.¹¹

Tanulmányom egyik fontos konklúziója, amelyet nemzetközi kitekintés alapján Kiss Lajos András¹², illetve demográfiai szempontból Demény Pál¹³ is megfogalmazott, hogy alapvető különbség van a szelektív és a tömeges bevándorlás között. Az előbbi esetben jó esély van az idegenek integrációjára és gyermekeik asszimilációjára, ami erősíti az adott nemzetet; míg az utóbbi esetben erre jóval kisebb az esély. Integráció hiányában a nagyszámú és homogén identitású bevándorlók (idegenek) elkülönülnek és erőszakosan ellenállnak az őshonos társadalom integrációs erőfeszítéseinek. Végül a két tábor elkerülhetetlenül sodródik a polgárháborúba, hiszen egy politikai közösség nem állhat különböző és egymást kizáró kulturális kódok és szabályok uralma alatt.

A fentiekből pedig az is következik, hogy Európa demográfiai problémáira – elöregedés, munkaerőhiány, népességsökkenés – nem az idegenek tömeges bevándoroltatása jelenti a gyógyírt, hanem az őshonos lakosság termékenységi arányszámának az emelkedése. Ha statisztikai átlagban mindenki két gyereket vállalna, a jelenlegi 1,6-es érték helyett, akkor európai népessége stabilizálódna, és nem lenne szükség az idegenek tömeges mértékű bevándoroltatására.

¹¹ vö. David Engels: *A birodalomvá válás útján* – Az Európai Unió válsága és a római köztársaság hanyatlása. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2017.

¹² Kiss Lajos András: Migráció, menekültválság, népességszűrés, terrorizmus – hogyan éljünk apokaliptikus idején? 1-3. *Liget* 2016-06-01.

http://ligetmuhely.com/liget/migracio-menekultvalsag-nepessegcsere-terrorizmus-hogyan-eljunk-apokaliptikus-idejen-3/#_ftn7(letöltve: 2017-11-12)

¹³ „... a kézben tartott, szelektív és viszonylag kis létszámú bevándorlás kifejezetten előnyösnek tekinthető. Ám a tömeges bevándorlás egészen más kérdés. Az történetesen átalakíthatja a népesség társadalmi, kulturális, etnikai, sőt nyelvi jellemzők szerinti összetételét – olyan változás, amely aligha ragadható meg a demográfusok részéről gyógyírnek tekintett »népesség pótló migráció« (replacement migration) fogalmával.” Demény Pál: *Népességgazdaság. A közjó szolgálatában*. KSH Népeségstudományi Kutatóintézet, Budapest, 2016. 328.